

är ett intressant och originellt perspektiv. Vi möter Rudbecks ingenjördisciplin i kanalarbeten och Sveaborgs officerare som mönsterjordbrukare. Vi får se världens äldsta dykar-dräkt, titta ut på havet genom 1700-talets lotsstuga och läsa om hur Helsingforsbor gick omkring i ostindiskt silke eftersom påpassliga kustbor "räddade" lasten från sjunkande skepp som hade drabbats av skeppsbrott. Att alla dessa uppgifter och tolkningar i boken inte dokumenteras i detalj beror dels på dess upplägg kring ett antal fallstudier, dels på att boken är en biprodukt till den forskning som Huhtamies har gjort inom ett projekt om sjöfästningen Sveaborg bland annat som innovationscentrum på 1700-talet.

Det sistnämnda förklarar 1700-talets och Sveaborgs centrala placering i boken. Trots att boken behandlar Östersjöområdet och också kontakter och idéöverföring mellan Östersjöregionen och övriga Europa, är exemplet ofta hämtade från södra Finlands kust. Boken bygger också delvis på författarens tidigare forskningar om lantmåteriets historia. I hans sällskap blir många gamla och nya historiska bekantskap avslöjade som insiktsfulla tekniker och uppfinnare. Bärningsteknik och vistelser i undervattensvärlden på 1700-talet kommer att bli närmare belysta i Huhtamies nästa projekt.

Päivi Maria Pibljaja

Maren Jonasson & Pertti Hyttinen (eds.), *Anders Chydenius samlade skrifter 1–3* (Helsingfors & Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland/Bokförlaget Atlantis, 2012–2015). 536+571+798 pp.

Anders Chydenius var en av de mest radikala riksdagsledamöterna på riksdagen 1765–1766. Under frihetstidens politiskt mest intensiva period bidrog Chydenius med ett flertal viktiga inlägg, speciellt i debatterna om

näringsarnas främjande, handel och tryckfrihet. Mot slutet av riksdagen fick bondeståndet nog av Chydenius radikalism och uteslöt honom från riksdagsarbetet 1766. Han återvände till sitt ämbete som kaplan och senare kyrkoherde i Gamlakarleby i Österbotten. Han fortsatte att författa ekonomisk-politiska skrifter, men inte lika ivrigt och inte med samma radikala frihetsideal. Det berodde dels på att han ägnade mer tid åt religiösa frågor, dels på att han anpassade sig till den gustavianska tidens stramare politiska klimat. Han deltog också i riksdagarna 1778–1779 och 1792, men det är främst 1760-talets Chydenius som blivit känd för eftervärlden.

Chydenius har haft en speciell ställning i finländsk historieskrivning. Som en del av 1800-talets nationella historieskrivning lyftes Anders Chydenius fram som en finsk frihetskämpe från den svenska tiden. E. G. Palméns utgåva *Politiska skrifter af Anders Chydenius* (1880) och Georg Schaumans *Biografiska undersökningar om Anders Chydenius* (1908) har hittills utgjort de viktigaste källutgåvorna. Chydenius har sedan dess haft en självklar plats i det ekonomiska tänkandets historia i Finland och Sverige. Från Karl Petanders *De nationalekonomiska åskådningarna i Sverige sådana de framträdde i litteraturen* (1912) till Lars Magnussons *Äran, korruptionen och den borgerliga ordningen* (2001) har Chydenius beskrivits som en av frihetstidens mest framträdande reformmerkantilistiska eller rentav liberala ekonomiska tänkare.

Att tre organisationer, Anders Chydenius stiftelse, Karleby universitetscenter Chydenius och Garantiföreningen för Chydenius-Institutet, på 2000-talet har valt att producera *Anders Chydenius samlade skrifter* (ACSS), kan ses som ett uppsving i hur Chydenius arv används både politiskt och som kulturellt kapital. I detta utgivningsprojekt har man betonat Chydenius också regionpolitiskt, vilket stämmer väl ihop med Chydenius egna politiska strävanden för de österbottniska kuststädernas handelsfriheter. En regionpolitisk betoning finns inte i

de tidigare utgåvorna som tillkom i en mera nationalheroiserande era. Däremot finns det en stark kontinuitet från den äldre traditionen i hur Chydenius framstår som försvarare av tryck- och handelsfrihet. I moderna termer skriver Gustav Björkstrand, ordförande för Anders Chydenius stiftelse, om "frihet, öppenhet, demokrati och mänskliga rättigheter" som grundläggande värden i Chydenius författarskap (band 1, s. 12). För den som studerar Chydenius skrifter blir det uppenbart att hans försvar av näringsfrihet uppstod utgående från väldigt annorlunda problem än de flesta av dagens politiska inlägg som använder Chydenius som ett slags fader till ekonomisk liberalism. Detsamma gäller tillämpningen av begrepp som mänskliga rättigheter, demokrati och öppenhet. Det finns en hel del att undersöka i hur den politiska tillämpningen av Chydenius skiftat genom åren.

ACSS har hittills kommit ut i tre volymer. Hela serien kommer att omfatta fem volymer och ges ut på svenska och i finsk översättning. De tre första volymerna innehåller Chydenius politiskt-ekonomiska skrifter utgivna i kronologisk ordning, medan de två återstående böckerna består av Chydenius religiösa texter. Trots att de religiösa skrifterna är relevanta för att skapa en uppfattning om Chydenius som politisk och ekonomisk tänkare, finns det goda skäl att diskutera de tre första volymerna redan nu.

Det är uppenbart att den nya utgåvan kommer att göra Palméns och Schaumans utgåvor överflödiga (men inte de biografiska analyserna som finns i böckerna!). Den nya utgåvan är heltäckande, följer moderna textkritiska principer och återger texten mycket närmare originalet. Alla ändringar i ursprungstexten (till exempel korrektur av uppenbara sättningsfel i originalet) är dokumenterade i utgåvan. ACSS för också en mycket noggrannare diskussion kring texternas tillkomst- och utgivningshistoria än företrädarna. Viktigast är att den nya utgåvan är genomgående pålitlig. Med ingående ordförklaringar, register över personer, or-

ter och bibelställen och framför allt vetenskapliga kommentarer till så gott som varje text, är ACSS inte bara oumbärlig för den som forskar i Chydenius, men för alla som intresserar sig för 1700-talets andra hälft. Seriens redaktörer, Maren Jonasson och Pertti Hyttinen, redaktionsrådets medlemmar Gustav Björkstrand, Henrik Knif, Bo Lindberg, Juha Manninen och Jari Ojala samt ACSS vetenskapliga kommentatorer ska tackas för detta arbete.

En självklar följd av ACSS är att bilden av Chydenius breddas. Texterna är inte snäva texturval, utan täcker ett brett fält från predikningar till politiska pamfletter. Textkommentarerna har krävt kunskaper i retorik, språk, medicin, ekonomi, politik och jordbruk. Här visas Chydenius bredd, men också hur hans karriär styrde honom att reflektera över väldigt olika frågor. Det är påfallande att Chydenius texter uppstod som resultat av prisfrågor som ställdes av Kungliga Vetenskapsakademien, Kungliga Finska Hushållningssällskapet eller som direkta reaktioner på riksdagsarbetet. Chydenius var framför allt en politiker och en debattör. Det verkar som om just Chydenius engagemang i riksdagen och det unikt debatterande och öppna i den politiska kulturen i Sverige på 1760-talet möjliggjorde hans tankar. Att han i dag jämförs med tänkare som Adam Smith och har kallats för fader till världens första Freedom of Information Act (ett anspråk som kräver viss omtolkning av tryckfrihetslagen från 1766) bottenar alltså i en kombination av skarpt intellekt och en serie tillfälligheter i den politiska debatten på 1760-talet. Kring en tredjedel av Chydenius hela politisk-ekonomiska produktion tillkom under 1765 och 1766. Bland dessa skrifter finns också de flesta av de texter som fortfarande blir lästa och översatta, däribland den berömda "Den nationale winsten" som han själv senare beskrev som "en liten Afhandling" (band 3, s. 533). Trots att han höll aktivt i pennan även under den gustavianska tidens riksdagar, var dessa debatter mindre intensiva

och mer inriktade på att försvara de politiska principer som stod Chydenius nära, än debatterna under frihetstidens sista år då det rådde en stämning av att stora förändringar i samhället var möjliga. Det är också uppenbart att debatterna delvis hade en annan form under den gustavianska tiden. Från pamflettdebatter flyttades diskussionen nu till tidningarna.

I en av de sista texterna som Chydenius skrev, den självbiografiska uppsatsen från 1803, betonar han själv just debatterna och den tävlan som han kastade sig in i under riksdagen (band 3, s. 531–534). Det är tacksamt att ACSS också innehåller inlägg av andra aktörer som deltog i debatterna. Många av Chydenius inlägg skulle vara svåra att begripa utan dessa.

Samtliga texter har kommenterats av en eller flera experter. Kommentarererna i ACSS är väldigt fokuserade på att granska texternas status i Chydenius författarskap, deras tillkomsthistoria och deras omedelbara svenska kontext. Valet är förståeligt, men en kontrastering till andra länder och diskussioner kring Chydenius plats i en internationell utveckling av politiskt och ekonomiskt tänkande skulle ha varit givande. Det framgår inte till exempel tillräckligt tydligt i ACSS att 1760-talets radikalism hörde ihop med sjuårskriget och en allmän aktivering av den politiska debatten, föreningslivet och nya visioner för framtiden. Den internationella, och något missvisande namngivna, volymen *Anticipating The Wealth of Nations: The Selected Works of Anders Chydenius (1729–1803)* som gavs ut 2012 hjälper här, men försöker onödigt starkt betona Chydenius koppling till 1700-talets intellektuella republik. Chydenius författarskap var trots allt knutet till uttryckligen svenska debatter, men det politiska läget i det svenska riket var i allra högsta grad sammanflätat med transnationella ekonomiska, politiska och kulturella mönster.

Kommentarernas styrka ligger i att varje text diskuteras avskilt eller ihop med en närliggande text. Nyanserna i Chydenius författarskap får ofta sin förklaring just genom en

diskussion om de yttre ramarna för texten. I stället för att enkelt påpeka hur 1760-talets radikala Chydenius blir försiktig och förvandlas till en anhängare av gustaviansk politik visar kommentarerna hur samma spår löper genom Chydenius författarskap, men anpassas till det rådande politiska klimatet och till de enskilda debatter som Chydenius deltog i.

De återstående två volymerna av ACSS och översättningarna av dessa är under arbete och torde komma ut under nästa år. Arbetet med att utge Chydenius texter ska inte sluta där. En elektronisk utgåva av materialet är planerad och den kommer att tjäna både det offentliga samtalet och forskarsamfundet. Den erbjuder också möjligheten att rätta fel (som är väldigt få), den gör texterna sökbara och kommer möjliggöra olika typers maskinläsningsmetoder som hela tiden utvecklas inom digitala humaniora. Till exempel i de fall där man har ifrågasatt att Chydenius är den som har författat vissa texter kan programmerad läsning möjligen bidra med ny information genom en jämförelse av stilen i texter ur större textkorpus. För att den elektroniska utgåvan ska vara användbar på bästa möjliga sätt, är det viktigt att den förses med metadata, variationsbeskrivningar (de textkritiska kommentarerna kommer att fungera mycket bättre elektroniskt än de gör i bokform) och att den distribueras öppet till forskarsamfundet. En parallell utgivning av bilder på originalsidorna skulle också erbjuda en möjlighet att granska texten och få en känsla för originalet.

Jani Marjanen

Már Jónsson, *Arnas Magnacus Philologus (1663–1730)* (Odense: University Press of Southern Denmark, 2012). 274 pp.

Árni Magnússon's achievement was the preservation of manuscripts in Icelandic, Danish,